

Vida Bandis: Žinau, kad nepaliksiu tuštumos

Dalia STAPONKUTĖ.

Vida Bandis: „Darau tik tai, ką myliu. Myliu Lietuvą. Ir man tai nebanalu. Myliu, todėl čia esu, kitaip nebūčiau. Myliu savo darbus, kitaip jų nedaryčiau. Žinau, kad išeidama nepalieku tuštumos.“

Žmogaus, net vaiko, gyvenimo istorija kupina praeities, kurią suprasti padeda tik dabartis, tačiau kai ji tampa sodri kaip vaivorykštės spalvos, norisi vienos jungiančios gijos ir jos bangavimo suvokimo. Toji gija gali būti brangus santykis su kitu žmogumi, šalimi, darbu, idėja... Santykis su tuo, kas neretai pasirenkama nesąmoningai ir priklauso aukštesnėms jėgoms. Tarkime, neįmanoma pasirinkti savo gimtosios vietos, ir neįmanoma giluminiai suprasti, kodėl vienus ji globoja ir gina, o kitus išleidžia kovai į atvirus gyvenimo vandenį. Kiek šiame santykiuje esama paties žmogaus pasirinkimo ir apsisprendimo? Kokia asmeninio gyvenimo dalimi žmogus atsako už tai, ką jis vadina savo šalimi, tėvyne, tėviške, namais? Ar žmogus pajėgus už tai atsakyti, net ir pasitelkęs visuomenės išgalvotus – todėl trapius – svetus kaip valdžią, prestižą, turtą? Pastarieji yra tik istorijos prierašai, besivejantys pagrindinį pasakojimą, tačiau būna, kad žmogus renkasi prierašą, kuris nublankina jo asmeninės istorijos tekstą... Kai pasitelkę istoriją kaip mokslą skirstome savo klajojančius tautiečius į „bangas“, kalbame apie pagrindinės gijos – Lietuvos istorijos – bangavimą. Kai imame sverti, kuri iš bangų svarbesnė ir tikresnė, deramės, kam priskirti pagrindinį tekstą, o kam – prierašą? Kuo ilgiau deramės, tuo labiau laisvėja mus siejanti gija, išleidžianti mus iš derybų salės į nežinomybę. Virstame lakiomis bendruomenėmis, kol neatsiranda išminčius, kuris iš savo gilios patirties taria: žmogus labiausiai trokšta to, ką praranda, o dar labiau – to, kas iš jo atimta per prievartą. Tai daug ką paaiškina ir paverčia derybas beprasmėmis... Keliaujant laisvai, retai kada norisi sugrįžti it Vergilijaus herojui, kuris nuolatos išvyksta ir niekad nesugrįžta. Kelionė per prievartą gimdo pasipriešinimą ir siekį būtinai sugrįžti ten, iš kur išvarė, nes prievarta – didžiausia žmogaus pažeminimo forma.

Antrasis pasaulinis karas padalino pasaulį į naujas gėrio ir blogio imperijas, išskaidydamas tautas, ištrindamas miestus ir kaimus, išskirdamas šeimas į savų ir priešų stovyklas. Vienus kraštus tai palietė labiau, kitus mažiau, tačiau karo kryžkelę – Lietuvą – palietė esmingai. Tik nedaugelis šeimų po karo galėjo likti ir gyventi ten, kur gyvenę, net jei tai buvo atokiausi ir taikiausi kaimai. Žeimelio miestelis, ramiai tūnantis Lietuvos šiaurėje prie Latvijos sienos, ko gero, šiandien ne visiems Lietuvos gyventojams žinomas ir jau natūraliai baigiantis ištuštėti. Vienos mažos mergaitės, vardu Vida, šeimai jis tapo Itake, į kurią jos artimieji, išblaškyti gyvenimo odisėjų, siekė sugrįžti, bet niekad nesugrįžo. Baigiantis karui ir blėstant vilčiai, kad Lietuva bus nepriklausoma, mergaitės tėvai pasiėmė ją su dviem broliais ir nešini pora lagaminų pėsčiomis leidosi į Vakarų. Lietuvoje su šeimos tarnaitė liko kiti du vaikai, dar kūdikiai, kad būtų saugiau. Į karo pabaigą radikaliai keičiantis valdžiai Lietuvoje, stambių laisvųjų ūkininkų šeimos buvo priverstos trauktis – skubiai, bekompromisiškai ir žiauriai save „ketvirčiuodamos“. Kito pasirinkimo nebuvo. Tiesa, mergaitės šeimoje būta vilties, kad, politikai pasikeitus, šeima vėl susiburs. Veltui Vokietijoje laukta sugrįžimo Itakėn... Sugrįžimo rytojus neišaušo. Ryšys su Lietuva nutrūko. Šeimos tėvą Lietuvoje paskelbė „žuvusiu kare“. Mažylius, likusius Lietuvoje, įsivaikino „dėdė“, mergaitės senelio brolis, kurio gyvenimo odisėja buvo ne mažiau sudėtinga. Kaip stambaus ūkininko sūnus jis kadaise išvyko studijuoti į Peterburgą. Susižavėjęs kairiosiomis idėjomis, dėdė bandė organizuoti kairiųjų judėjimą Lietuvoje ir pateko į Lietuvos žvalgybų „juodąją sąrašą“. Vengdamas persekiojimo ir kalėjimo savo tėvynėje, jis traukėsi „į Rytus“ ir dešimtis metų gyveno studijų mieste Peterburge. Po karo grįžęs Lietuvon ir tapęs žymiu žmogumi, iš šeimos tarnaitės sulaukė žinios apie likusius Lietuvoje jaunosius giminaičius, kurie dėl nepriteklaus susirgo. Dėdė įsivaikino mažylius ir užaugino, sykiu ištraukdamas vaikus iš nelaimės, iš krašte siautėjančios džiovos. Du broliai – dvi skirtingos gyvenimo trajektorijos ir jaudinantys, sunkumus įveikiantis žmogiškumas... Tiesa, du giminaičiai kaip du vieno paukščio sparnai – kairysis ir dešinysis – niekad nebesusitiko.

Mažoji mergaitė tuo tarpu augo Vokietijoje, kol šeima, praradusi sugrįžimo Lietuvon viltį, neišplaukė į kitą Itakę, į „lietuvių salą“ Jungtinėse Valstijose – Čikagą. Šiame mieste Vida baigė mokslus ir sukūrė savo šeimą. Atsitiko taip, kad jos vyras norėjo įgyti mediko diplomą vokiškame *Alma Mater*, ir jauna pora išvyko atgal į Vokietiją. Šalyje jiedu praleido du dešimtmečius – didžiąją savo profesinio gyvenimo dalį. Vida daug metų dirbo Heidelberge, europietiška JAV Merilando

universiteto (*University of Maryland*) padalinyje. Po karo Merilando universitetas, esantis netoli Vašingtono ir veikiantis kaip „suaugusiųjų“ universitetas, laimėjo JAV skelbtą konkursą amerikiečiams kareiviams užsienyje mokytis. Šalia karinės tarnybos JAV ginkluotųjų pajėgų kariai galėjo įgyti aukštąjį išsilavinimą ir gauti amerikietišką diplomą. Pirmąjį savo skyrių universitetas atidarė Berlyne, vėliau – Heidelberge, kuris 1960 metais ir priėmė į savo gretas Vidą. Ji kuravo kursus, jų finansavimą ir kartu su dėstytojais daug važinėjo po įvairiausias šalis tuo metu, kai kelionės po pasaulį dar nebuvo plačiai prieinamos. Universitetas turėjo skyrius Turkijoje, Libijoje, Maroke, Prancūzijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Islandijoje, Norvegijoje, Anglijoje ir t.t. Vida nutarė ne dėstyti, o imtis administravimo. Šis pasirinkimas atvedė ją prie prorektorės pareigų, kurios aprėpė ir universiteto plėtros naujuose regionuose, pirmiausia – Azijoje, planus. Tuo laikotarpiu Merilando universitetas atidarė skyrius Irkutske ir Vladivostoke, Malaizijoje, Honkonge ir kt.

Savo sesę, likusią Lietuvoje, Vida pirmą kartą sutiko jau suaugusią, po gerų dviejų dešimčių metų Prahoje. Beveik atsitiktinai. Būdama Vokietijoje, ji gavo iš savo mamos Čikagoje džiugų laišką, jog esama žinių apie seserį Dalią ir jos komandiruotę į Prahą. Susirašinėjimas su Lietuva buvo toks sudėtingas, kad laiškuose reikėjo ne tik pasirašinėti slapyvardžiu, bet ir viską šifruoti. Komandiruotė į užsienį Lietuvos laiške galėjo vadintis, pavyzdžiui, „studentų sąskrydžiu tokiu ir tokiu laiku“, susitikimo vieta – kokiu nors „gaila, kad nebūsiu ten ir ten“. Taigi, Vida turėjo labai miglotą supratimą, kokioje Prahos vietoje ji galės sutikti seserį ir kada tai įvyks, o juk vizos baigdavosi per keturias dienas. Vis dėlto ji su vyru iš Vokietijos išvyko į Prahą „ieškoti“ savo sesers po visus viešbučius, klausinėjant tiesiog, ar nėra grupės „iš Rusijos“, nes kitos konkrečios informacijos, išskyrus datas ir miestą, apie sesers komandiruotę neturėjo. Kai paieškos ėmė atrodyti beviltiškos, staiga centrinėje karališkoje Prahos aikštėje, viename iš turistų susibūrimų, Vida atpažįsta palta, kuri pirko ir siuntė „giminėms į Lietuvą“. Siuntiniai iš Vokietijos į Lietuvą keliaudavo per Ameriką, nes Vokietija tuo metu neturėjo jokių diplomatinių santykių su SSRS. Prisiartinusi iš nugaros ir atsargiai uždėjusi ranką „nepažįstamajai“ ant peties, ji ištarė sesers vardą. Moteris atsisuko...

Dinamiškasis Merilando universitetas parvedė Vidą iš Vokietijos atgal į Ameriką, kurioje ji gyveno kitus dvidešimt metų, kol nepalaidojo tėvų ir vyro... Įpėdinių Vida neturėjo, todėl dažnai kartu su vyru pasvajodavo, jog, sulaukę pensijos, jei Lietuva

bus laisva, važiuos ten gyventi. Vyras iškeliavo iš šio pasaulio, nespėjęs sugrįžti į laisvąją Lietuvą, kaip ir Vidos tėvai, kurie mirė vienas po kito. Paskutinioji išėjo motina, kurią Vida, gavusi iš Merilando universiteto ankstyvą pensiją, slaugė Čikagoje šešis mėnesius prieš mirtį. Po motinos laidotuvių Vidos brolis, kuris dirbo Lietuvoje prezidento Valdo Adamkaus patarėju, pasiūlė seseriai vykti Lietuvon – toliau nuo vienatvės, arčiau savų. Tada Vida ir priėmė gyvenimą išlauktą sprendimą – sugrįžti Lietuvon. Turėdama įstabią akademinio administravimo patirtimi, ji nesunkiai rado darbą Švietimo ir mokslo ministerijoje, kur jai patikėjo vadovauti Finansų politikos skyriui. Ji ėmėsi vieno pirmųjų naujai atkurtos valstybės švietimo projektų, susijusių su vidurinio išsilavinimo sistemos tobulinimu. Reikėjo rašyti niekam Lietuvoje neregėtus projektus paskolai iš Pasaulio Banko gauti, reikėjo aukšto lygio anglų kalbos. Vida skraidė į Vašingtoną deryboms, telkė Švietimo ministerijos darbuotojus projekto vykdymui, ir kai viskas ėmė sklandžiai veikti, ji, išdirbusi ministerijoje ketverius tūkstantmečio lūžio metus (1999–2003), apsisprendė pasitraukti ir leisti žmonėms ramiai ir savarankiškai įgyvendinti savo idėjas. Vida iki šiol užsuka į ministeriją pasikalbėti su buvusiais projekto bičiuliais. Ji – atviras pasauliui žmogus, lengvai įsiliejantis į kolektyvą ir lengvai išeinantis, tarsi nuolatos gyventų jo apsuptyje. Su savo bičiuliais Vida aptaria ir Lietuvos aukštojo mokslo problemas, kurias ji viename iš savo pasisakymų įvardijo kaip jai „nesuvokiamas“ pirmiausia dėl to, kad nedidelė šalis kaip Lietuva negali turėti per pusantro tūkstančio mokymo programų, tai neatrodo „natūralu“. Dėl to auditorijoje mažai studentų, dėstytojų sąskaitose – mažai pinigų, akademinėje aplinkoje – mažai pagarbos vienas kitam, o Lietuvą gali ištikti per mažai žadanti ateitis. Šalis be mokslo nukenčia, o universitetų stambinimas traumuoja akademinės kultūros ne mažiau nei privalomas kraustymasis į daugiabutį su nenuspėjama kaimynais.

Po nedidelės pertraukos Vidai pasiūlė vadovauti Baltijos vadybos institutui, penkių Europos aukštųjų mokyklų, veikiančių Prancūzijoje, Danijoje, Belgijoje, Norvegijoje ir Lietuvoje (VDU), konsorciumui, kuriame dėstoma verslo vadovams pagal aukščiausius tarptautinius standartus anglų kalba. Verslo vadybos magistro diplomą kartu išduoda šios penkios partnerės-verslo mokyklos. Vida buvo žmogus, kuris padėjo institutui gauti tarptautinę akreditaciją ir, paruošęs tinkamą pamainą į savo vietą, išėjo. Draugystė su institutu išliko kaip ir su Švietimo ir mokslo ministerija.

Vida Bandis. Džojos Barysaitės nuotr.

Taip Vidą surado Pasaulio Lietuvių Bendruomenė... Prieš aštuonerius metus Bendruomenei reikėjo atstovo Lietuvoje ir valdybos pirmininkė Regina Narušienė pakvietė Vidą Bandis darbuotis Pasaulio Lietuvių Bendruomenės atstovybei Lietuvoje. Vida neatstovauja jokiam kraštui, ir jos pagrindinis vaidmuo yra atstovauti lietuvių bendruomenei palaikant ryšius su Lietuvos Vyriausybe. Vida dalyvauja su švietimu susijusiose diskusijose, Užsienio reikalų ministerijos susitikimuose, Lietuvos valstybingumo 100-mečio programose, aktyviai kartu su kitais ruošia X pasaulio lietuvių sporto žaidynes, vyksiančias 2017 birželio 29-liepos 1 d. Kaune, jose šiemet dalyvaus apie 4000 žmonių iš 28 šalių ir net 36 lietuvių krepšinio komandos iš užsienio. Vida pati pradeda dieną nuo sporto ir yra tikra kalnų slidinėjimo virtuozė.

Vida Bandis atstovauja Pasaulio Lietuvių Bendruomenei Lietuvoje jau aštuoneri metai ir gerai žino, su kokiomis problemomis ir dilemomis susiduria Bendruomenė. Ji, kaip ir kiti Bendruomenės nariai, pastebi, kad naujoji lietuvių emigrantų karta keičia Bendruomenę, kad jauni žmonės vis mažiau mėgsta ir linkę jungtis į formalias organizacijas. Tai – globalus, tačiau ir įdomus procesas. Tiesa, sukūrę šeimas užsienyje lietuviai noriai leidžia vaikus į lietuviškas mokyklėles ir šiandien lietuvių bendruomenės ir susibūrimai sėkmingai gyvuoja gimtosios kalbos mokyklėlių pagrindu. Mokyklėlių sistema egzistuoja nuo 1950-ųjų metų, o šiandien jas ir jų darbą nuosekliai remia Lietuvos valstybė. Vida Bandis palaiko nuolatinį ryšį su Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininke Dalia Henke ir kitais valdybos nariais.

Vidos Bandis istorija verta epinio romano, juk jai teko laimėti sugrįžti iš savo įstabios ir spalvingos odisėjos namo, į savo Itakę – į Lietuvą. Tik nedaugeliui drąsuolių tai pavyksta! Skirtingi nei klasikinio Odisėjo, jos kelionė atgalios truko trigubai ilgiau. Galima sakyti, ji išgyveno tris odisėjas – Lietuvos, Vokietijos ir Amerikos – ir sugrįžo į gimtąjį kraštą kaip nusipelnęs žmogus, kosmopolitas, niekad nepamiršusi, kad jos laukiama namie. Vida Bandis įsilies į Pasaulio Lietuvių Bendruomenės istoriją kaip ilgiausią laiką išdirbusi Bendruomenės atstovė Vilniuje, Seime, kaip žmogus, besąlygiškai mylintis Lietuvą ir Bendruomenės žmones ir pasiaukojančiai, nuosekliai atliekantis savo pilietinę pareigą. Iš tokių žmonių kaip Vida Bandis galima mokytis pilietinės kultūros, apie kurią vis dažniau kalbame kaip vieną svarbiausių visuomenės svertų.

Spausdinta žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2017 m. birželio-liepos numeryje.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

